

CRNA GORA

AGENCIJA ZA ELEKTRONSKE KOMUNIKACIJE I POŠTANSKU DJELATNOST

Broj: 0102-6198/1

Podgorica, 20.10.2015.godine

TEL: +382 (0)20 406 700

FAX: +382 (0)20 406 702

E-MAIL: ekip@ekip.me

www.ekip.me

Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, na osnovu člana 11, 14, 63-79, Zakona o elektronskim komunikacijama („Sl.list Crne Gore br. 40/13), Odluke o pokretanju drugog kruga analiza relevantnih tržišta usluga koja su predmet provjere ispunjenosti Testa tri kriterijuma (“Sl. list Crne Gore”, br. 09/15 od 05.03.2015) i člana 196 Zakona o opštem upravnom postupku („Sl. list RCG”, broj 60/03), uz pribavljeno mišljenje Uprave za zaštitu konkurencije broj 02-54/2 od 04.03.2015. godine o osnovanosti pokretanja drugog kruga analiza, mišljenje Uprave za zaštitu konkurencije broj 02-54/4 od 10.06.2015. godine na test tri kriterijuma i mišljenje Uprave za zaštitu konkurencije broj 02-180/2 od 01.09.2015. godine na analizu tržišta, nakon sprovedenog postupka analize na relevantnom maloprodajnom tržištu javno dostupnih usluga lokalnih i međumjesnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji i određivanja regulatornih obaveza operatoru sa značajnom tržišnom snagom na pomenutom relevantnom tržištu, na sjednici održanoj dana 20.10.2015. godine, donijela je

RJEŠENJE

1. **Crnogorski Telekom A.D. Podgorica** se određuje kao operator sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom maloprodajnom tržištu javno dostupnih usluga lokalnih i međumjesnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji.

2. Operatoru iz stava 1 ovog Rješenja određuju se sledeće regulatorne obaveze:

Obaveze na veleprodajnom nivou:

2.1. Obaveza mogućnosti izbora/predizbora operatora

- a. Obaveza objavljivanja podataka;
- b. Obaveza obezbjeđivanja nediskriminatornosti;
- c. Obaveza kontrole cijena i troškovno računovodstvo;
- d. Obaveza odvojenog vođenja računovodstvenih evidencija.

2.2. Obaveza iznajmljivanja linija na veleprodajnom nivou

- a. Obaveza objavljivanja podataka;
- b. Obaveza obezbjeđivanja nediskriminatornosti;
- c. Obaveza kontrole cijena i troškovno računovodstvo;

d. Obaveza odvojenog vođenja računovodstvenih evidencija.

Obaveze na maloprodajnom nivou:

2.3. Obaveza odvojenog vođenja računovodstvenih evidencija.

2.4. Obaveza regulacije cijena maloprodajnih usluga:

- a. Zabrana obračunavanje previsokih cijena;
- b. Zabrana ometanje ulaska na tržište;
- c. Zabrana ograničavanje konkurencije određivanjem preniskih cijena;
- d. Zabrana davanje neopravdanih prednosti određenom krajnjem korisniku;
- e. Zabrana neosnovano povezivanje određenih usluga

Rok za izvršenje ove obaveze je 30 dana od dana prijema rješenja.

3. U cilju izvršenja regulatornih obaveza odvajanja računovodstvenih evidencija i nadzora cijena i troškovnog računovodstva, operator iz stava 1 ovog dispozitiva je dužan nastaviti sa implementacijom računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva, na način i u rokovima propisanim dokumentom Agencije "Metodologija računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva".

Agencija može pristupiti utvrđivanju cijena relevantnih usluga na osnovu Revidiranih regulatornih godišnjih finansijskih izvještaja u periodu do naredne analize relevantnog tržišta.

4. Ovo rješenje stupa na snagu danom uručenja nosiocu.

5. Danom ispunjenja obaveza iz stava 2 dispozitiva ovog rješenja prestaje da važi Rješenje Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost broj 0102-6166/6-2011 od 10.05.2012. godine

6. Sastavni dio ovog rješenja su komentari operatora iz stave 1 dispozitiva ovog rješenja dati u postupku javne konsultacije koja je vođena u period od 23.07.2015. do 01.09.2015. sa stavovima i ocjenom Agencije povodom datih komentara.

7. Ovo rješenje je konačno u upravnom postupku.

O B R A Z L O Ž E N J E

Zakonom o elektronskim komunikacijama („Sl.list Crne Gore br. 40/13), članom 11 tačka 18 i 19 propisana je, između ostalih, nadležnost Agencije da vrši nadzor tržišta, utvrđuje operatore sa značajnom tržišnom snagom i preuzima preventivne mjere za spriječavanje negativnih efekata značajne tržišne snage operatora. Članom 14 Zakona o elektronskim komunikacijama je utvrđena je u konkretnom slučaju nadležnost Savjeta Agencije za donošenje ovakvih odluka.

U skladu sa članom 64 stav 2 tačka 4 Zakona o elektronskim komunikacijama, Agencija je dužna da postupak analize relevantnog tržišta sprovodi najmanje jednom u tri godine. U skladu sa predmetnom obavezom Savjet Agencije je na sjednici od 17.02.2015. godine, usvojio Odluku o pokretanju drugog kruga analiza relevantnih tržišta usluga koja su predmet provjere ispunjenosti Testa tri kriterijuma.

Crnogorski Telekom A.D Podgorica je u prethodnom krugu analize ovog malopordajnog tržišta, koja je rađena 2012. godine, određen kao operator sa značajnom tržišnom snagom.

Definicija relevantnog tržišta

Kao prvi korak u postupku analize tržišta, shodno članu 64 stav 2 tačka 1 Zakona o elektronskim komunikacijama, Agencija je utvrdila relevantna tržišta podložna prethodnoj regulaciji. U tom cilju, Agencija je uputila Upitnike operatorima koji pružaju usluge javnih mobilnih elektronskih komunikacija kojima je tražila set operativnih, statističkih i finansijskih podataka koji se odnose na poslovanje operatora u periodu 2012.-2014. godina.

Shodno članu 65 Zakona o elektronskim komunikacijama Agencija je dužna da u postupku utvrđivanja relevantnih tržišta, saraduje sa organom nadležnim za zaštitu konkurencije. U tom cilju Agencija je zatražila mišljenje Agencije za zaštitu konkurencije. Agencija za zaštitu konkurencije je pozitivno mišljenje dostavila 04.03.2015.godine.

Na bazi sprovedenog postupka definisanja relevantnog tržišta, Agencija je zaključila da relevantno Maloprodajno tržište javno dostupnih usluga lokalnih i međumjesnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji obuhvata slijedeće usluge:

- pozivi prema geografskim brojevima (prema nacionalnim fiksnim mrežama);
- pozivi prema brojevima u nacionalnim mobilnim elektronskim komunikacionim mrežama,

nezavisno od toga da li se radi o standardnoj javno dostupnoj telefonskoj usluzi ili upravljanim VoIP pozivima (kod kojih se prenos govora pruža putem internet protokola i koji u potpunosti prolazi kroz mrežu operatora, a pritom omogućava poseban virtualni kanal za govor) ili usluzi koja se pruža posredstvom WiMAX tehnologije.

Takođe, Agencija geografsku dimenziju relevantnog tržišta određuje kao teritoriju Crne Gore i to za sve operatore koji nude usluge fiksne telefonije na tržištu, s obzirom da je pravni i regulatorni okvir vezan za područje elektronskih komunikacija isti na čitavoj teritoriji Crne Gore.

Test Tri kriterijuma

S obzirom da relevantno Maloprodajno tržište javno dostupnih usluga lokalnih i međumjesnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji, nije sadržano važećom Preporukom Evropske komisije o relevantnim tržištima usluga potrebno je dokazati, u skladu sa članom 65 stav 3 Zakona o elektronskim komunikacijama, da je relevantno tržište podložno ex ante regulaciji prethodnom provjerom da li su na ovom tržištu zadovoljena slijedeća tri kriterijuma, i to:

- 1) prisutnost visokih i trajnih prepreka za ulazak na tržište, strukturne, pravne i regulatorne prirode;
- 2) struktura tržišta ne teži razvoju efikasne tržišne konkurencije u odgovarajućem vremenskom periodu, ne dužem od tri godine;
- 3) primjena relevantnih propisa o zaštiti tržišne konkurencije sama po sebi ne omogućuje na odgovarajući način uklanjanje nedostataka na tržištu.

Analizom je utvrđeno da su sva tri kriterijuma ispunjena, tj. da je:

- 1) kod testa prvog kriterijuma je zaključeno da ne postoje pravne i regulatorne prepreke, ali postoje strukturne prepreke;
- 2) kod testa drugog kriterijuma je zaključeno da se ovo tržište u odsustvu regulacije, ne bi kretalo ka efikasnoj tržišnoj konkurenciji;
- 3) kod testa trećeg kriterijuma je zaključeno da propisi o zaštiti konkurencije, odnosno ex post regulacija ne omogućavaju na odgovarajući način otklanjanje nedostataka na ovom tržištu

Naime, u postupku sprovođenja analize ovog relevantnog tržišta utvrđeno je da:

Prvi kriterijum: prisutnost visokih i trajnih prepreka za ulazak na tržište, strukturne, pravne i regulatorne prirode

Agencija je u slučaju strukturnih prepreka razmatrala sljedeće kriterijume koji su sastavni dio Preporuke Evropske komisije iz 2013. godine: nadzor nad infrastrukturom-koji predstavlja visoku prepreku razvoju infrastrukturne konkurencije, stepen vertikalne integracije, postojanje nenadoknadivih troškova, ekonomiju obima i širine, prepreke prelaska za krajnje korisnike i stepen diverzifikacije usluga. S druge strane, Agencija je dokazala da na istom tržištu ne postoje pravne ili regulatorne prepreke ulaska na tržište. S obzirom da se generalno smatra da pravne ili regulatorne prepreke predstavljaju relativno manja ograničenja u odnosu na strukturne barijere, Agencija je zaključila da na tržištu javno dostupne telefonske usluge u lokalnom i međumjesnom saobraćaju koja se pruža na fiksnoj lokaciji za fizička i pravna lica postoje strukturne prepreke ulaska na tržište, odnosno da je prvi kriterijum zadovoljen.

Drugi kriterijum: struktura tržišta ne teži razvoju efikasne tržišne konkurencije u odgovarajućem vremenskom periodu

Agencija je u slučaju drugog kriterijuma razmatrala sljedeće kriterijume: tržišni udjeli operatora, cjenovna kretanja, nadzor infrastrukture kod koje postoje visoke prepreke razvoju infrastrukturne konkurencije. Agencija je, na osnovu navedenih kriterijuma, zaključila da tržište javno dostupne telefonske usluge u lokalnom i međumjesnom saobraćaju koja se pruža na fiksnoj lokaciji za fizička i pravna lica ne bi, u odsustvu regulacije, težilo efikasnoj tržišnoj konkurenciji, odnosno da je drugi kriterijum zadovoljen.

Treći kriterijum: primjena relevantnih propisa o zaštiti tržišne konkurencije sama po sebi ne omogućuje na odgovarajući način uklanjanje nedostataka na tržištu

Na osnovu dokumenta Evropske asocijacije regulatora o testu tri kriterijuma, regulatorna tijela treba da procijene da li je primjena propisa o zaštiti konkurencije dovoljna da ukloni nedostatke koji postoje ili koji se mogu javiti na tržištu elektronskih komunikacija. Navedena procjena uključila je sljedeće: stepen opšteg nekonkurentskog ponašanja, stepen kompleksnosti uklanjanja nekonkurentskog ponašanja, nekonkurentsko ponašanje koje može dovesti do nepopravljive štete na relevantnom tržištu ili povezanim tržištima, potreba za regulatornom intervencijom kako bi se dugoročno osigurao razvoj efikasne konkurencije na tržištu. Na osnovu analize navedenog, Agencija je zaključila da, za tržište javno dostupne telefonske usluge u lokalnom i međumjesnom saobraćaju koja se pruža na fiksnoj lokaciji za fizička i pravna lica, propisi o zaštiti konkurencije, odnosno *ex-post* regulacija, ne omogućavaju na odgovarajući način otklanjanje nedostataka na tržištu, odnosno da je i treći kriterijum zadovoljen.

Nakon postupka provjere ispunjenosti uslova iz Testa tri kriterijuma Agencija je dokazala da su kumulativno ispunjeni uslovi iz Testa, te da je predmetno relevantno tržište podložno *ex ante* regulaciji. Agencija je sprovela javni konsultativni postupak u periodu od 05.05.2015. - 05.06.2015. godine povodom Nacrta dokumenata o sprovedenom Testu tri kriterijuma na tržištima određenim pomenutom Odlukom. Nadalje, Agencija je, nakon prijema primjedbi, komentara i sugestija operatora u javnom konsultativnom postupku, pripremila Pregled odgovora na iste i pristupila sprovođenju postupka analize relevantnih tržišta.

Agencija za zaštitu konkurencije se izjasnila i dala pozitivno mišljenje na nacrt analize testa tri kriterijuma na definisanih pet tržišta, tj. na ovo konkretno tržište dana 10.06.2015. godine.

Analiza relevantnog tržišta

S obzirom da je Agencija utvrdila da su ispunjeni svi uslovi iz Testa tri kriterijuma, odnosno da je tržište podložno *ex ante* regulaciji, Agencija je pristupila drugom koraku u postupku analize na tržištu, shodno članu 64 stav 2 tačka 2 Zakona o elektronskim komunikacijama, tj. procjeni postojanja jednog ili više operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom tržištu u cilju ocjene efikasnosti tržišne konkurencije.

Saglasno članu 68 stav 2 Zakona o elektronskim komunikacijama, Agencija je, prilikom procjenjivanja da li dva ili više operatora imaju značajnu tržišnu snagu, primjenila sljedeće

kriterijume: tržišni udio operatora na relevantnom tržištu, ekonomija obima i ekonomija širine, stepen vertikalne integracije, ograničenje povećanja kapaciteta i uticaj velikih korisnika na snagu operatora (kompenzaciona kupovna moć).

Tržišno učešće je kriterijum relativne veličine nekog operatora, odnosno pružaoca usluge na relevantnom tržištu, izračunato na način da se utvrdi procenat u kojem taj operator učestvuje u ukupnoj proizvodnji i/ili prodaji nekog proizvoda i/ili usluge na relevantnom tržištu u određenom vremenskom periodu. Imajući u vidu dostavljene podatke koji su poslužili kao osnova za izradu dokumenta analize maloprodajnog tržišta javno dostupnih usluga lokalnih i međumjesnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji, Crnogorski Telekom je na kraju relevantnog vremenskog perioda (31.12.2014. godine) imao tržišni udio od 98.41% u ukupnom broju korisnika.

Primjenom kriterijuma "Ekonomija obima i ekonomija širine" Agencija je zaključila da Crnogorski Telekom, svojom prisutnošću na velikom broju tržišta dugi niz godina, koristi prednosti ekonomije obima i širine. Postojanje ekonomije obima i širine može predstavljati prepreku ulasku operatorima koji tek ulaze ili namjeravaju ući na tržište.

Analizom je konstatovano da je Crnogorski Telekom operator koji je uspio da razvije jaku distributivnu i prodajnu mrežu svojih proizvoda između ostalog i zbog svoje dugogodišnje prisutnosti na ovim prostorima, prepoznatljivog tržišnog imena te jake pregovaračke moći koja mu omogućava da puno lakše i brže od svojih konkurenata dođe do najpoželjnijih prodajnih kanala i lokacija pod najpovoljnijim uslovima. Uzimajući u obzir i činjenicu da postoji ekonomija obima, zbog koje je distributivni kanal za novu uslugu puno lakše uspostaviti preko kanala za već postojeću uslugu i ušteda koje je moguće ostvariti korišćenjem jednog kanala za distribuiranje više usluga, Crnogorski Telekom ima značajnu prednost u odnosu na ostale konkurente koji su, zbog svog neafirmisanog tržišnog imena, slabije pregovaračke moći i veličine, u podređenom položaju u odnosu na Crnogorski Telekom.

Nakon sprovedene analize predmetnog relevantnog tržišta Agencija je konstatovala da na istom ne postoji efikasna konkurencija, te da je Crnogorski Telekom a.d. Podgorica operator sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom maloprodajnom tržištu javno dostupnih usluga lokalnih i međumjesnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji, na nivou maloprodaje.

Agencija je nakon okončanja postupka analize, nacrt analize sa nacrtom rješenja dostavila Crnogorskom Telekomu A.D, čime je pokrenula postupak javnih konsultacija u skladu sa članom 55 Zakona o elektronskim komunikacijama. Javne konsultacije su trajale od 23.07.2015 do 01.09.2015 godine. U postupku javnih konsultacija Crnogorski Telekom je dostavio 27 komentara na nacrt analize i nacrt rješenja. Agencija je sagledala dostavljene komentare i konstatovala da se isti većinom ponavljaju i odnose se na test tri kriterijuma koji je prethodno bio predmet javnih konsultacija, pri čemu je Agencija i dala svoje mišljenje u vezi istih **koje je sastavio dio ovog rješenja, kako to stoji u stavu 6 izreke rješenja.**

U cilju davanja mogućnosti da se Crnogorski Telekom i usmeno izjasni povodom datih komentara, Agencija je organizovala usmenu raspravu u skladu sa članom 142 Zakona o opštem upravnom postupku.

Usmena Rasprava sa Crnogorskim Telekomom je održana 13.10.2015 godine, o čemu svjedoči Zapisnik br. 0102-6056/1.

Predstavnici Crnogorskog Telekoma su istakli da se nakon okončanja postupka javnih konsultacija u vezi ispunjenosti Testa 3 kriterijuma ne donosi nikakav pojedinačni pravni akt na koje bi Crnogorski Telekom imao pravo da se žali, zbog čega je isti iskoristio priliku da u postupku Javnih konsultacija povodom dokumenta Nacrti i Analize tržišta ponove svoje stavove vezano za ispunjenost testa tri kriterijuma.

Agencija je na osnovu odluke Savjeta Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost pokrenula postupak provjere ispunjenosti Testa tri kriterijuma na Maloprodajnom tržištu javno dostupnih usluga lokalnih i međumjesnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji nakon prethodno pribavljene saglasnosti Agencije za zaštitu konkurencije za ex-ante postupak kontrole ovog tržišta. Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost je nakon toga uradila Nacrt analize testa tri kriterijuma, za šta je dobila saglasnost Agencije za zaštitu konkurencije. Nakon toga Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost je uradila Nacrt analize maloprodajnog tržišta javno dostupnih usluga međunarodnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji, na koji je dobila saglasnost od strane Agencije za zaštitu konkurencije.

Ovako sprovedeni postupci ukazuju da je Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost u potpunosti ispoštovala zakonske odredbe vezane za postupke regulacije tržišta, o čemu svjedoče i pribavljene saglasnosti o istom od Agencije za zaštitu konkurencije koja je relevantna ustanova u predmetnoj oblasti.

Agencija je na osnovu odluke Savjeta Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost pokrenula postupak provjere ispunjenosti Testa tri kriterijuma na Maloprodajnom tržištu javno dostupnih usluga lokalnih i međumjesnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji, nakon prethodno pribavljene saglasnosti Agencije za zaštitu konkurencije za ex-ante postupak kontrole ovog tržišta. Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost je nakon toga uradila Nacrt analize testa tri kriterijuma, za šta je dobila saglasnost Agencije za zaštitu konkurencije. Nakon toga, Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost je uradila Nacrt analize maloprodajnog tržišta javno dostupnih usluga međunarodnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji, na koji je dobila saglasnost od strane Agencije za zaštitu konkurencije.

Ovako sprovedeni postupci ukazuju da je Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost u potpunosti ispoštovala zakonske odredbe vezane za postupke regulacije tržišta, o čemu svjedoče i pribavljene saglasnosti o istom od Agencije za zaštitu konkurencije koja je relevantna ustanova u predmetnoj oblasti.

Regulatorne obaveze

Na osnovu sprovedene analize Agencija je utvrdila da Maloprodajno tržište javno dostupne telefonske usluge u lokalnom i međumjesnom saobraćaju koja se pruža na fiksnoj lokaciji za fizička i pravna lica nije dovoljno konkurentno i identifikovala Crnogorski Telekom A.D. Podgorica kao operatora sa značajnom tržišnom snagom, shodno članu 69 Zakona o elektronskim komunikacijama. Agencija je takođe ocijenila, da u cilju daljeg podsticanja konkurencije na predmetnom relevantnom tržištu, Crnogorskom Telekom-u treba naložiti mjere iz člana 71, 73, 74, 75, 76 i 78 Zakona o elektronskim komunikacijama, odnosno da nema uslova za izmjenu mjera naloženih u prethodnom postupku analize tržišta. Agencija je takođe ocijenila da su navedene mjere naložene uz primjenu načela proporcionalnosti i racionalnosti shodno članu 69 stav 3 Zakona o elektronskim komunikacijama.

Regulatorne obaveze na veleprodajnom nivou

Obaveze nametnutne na veleprodajnom nivou su neophodne u pravcu promovisanja konkurentnosti na maloprodajnom nivou, ali nedovoljne u pravcu ograničavanja antikongkurentskih aktivnosti i drugih zloupotreba statusa operatora sa značajnom tržišnom snagom.

Obaveza mogućnosti izbora/predizbora operatora

Operatoru koji ima značajnu tržišnu snagu na ovom relevantnom Agencija, shodno članu 75 stav 3 tačka 2 Zakona o elektronskim komunikacijama, određuje obavezu da krajnjim korisnicima omogući pristup posebnim djelovima mreže i/ili opreme koji nijesu aktivni i/ili da obezbijedi pristup lokalnoj petlji, radi omogućavanja izbora i/ili predizbora operatora i/ili ponuda za preprodaju pretplatničkih linija. Crnogorski Telekom je u obavezi da operatoru, koji se obrati zahtjevom, omogući uslugu predizbora operatora za javno dostupne telefonske usluge u fiksnoj mreži, kao i za krajnjeg korisnika kojem je Crnogorski Telekom pristupni operator, s potpunom funkcionalnošću, segmentaciju usluge po različitim vrstama poziva, i to: lokalni pozivi, međumjesni pozivi, pozivi prema mobilnim mrežama, međunarodni pozivi i dr.

Crnogorski Telekom je dužan da kod obezbjeđenja usluge izbora i predizbora operatora uvažava sljedeće prateće obaveze: obavezu objavljivanja podataka, obavezu obezbjeđivanja nediskriminatorsnosti, obavezu odvojenog vođenja računovodstvenih evidencija i obavezu kontrole cijena i vođenja troškovnog računovodstva.

Crnogorski Telekom je u okviru obaveze objavljivanja podataka u obavezi da dostavi Agenciji Segment Referentne interkonekcionu ponudu za uslugu izbora i predizbora operatora najkasnije u roku od 30 dana od dana prijema Rješenja, u skladu sa članom 72 Zakona. Crnogorski Telekom je u obavezi dostavljati Agenciji (i/ili objavljivati) kvartalno detaljne izvještaje sa odgovarajućim glavnim pokazateljima efikasnosti (*eng. Key Performance Indicators - KPI*) koji se odnose na pružanje relevantne usluge.

Crnogorski Telekom je dužan da, u okviru obaveze obezbjeđivanja nediskriminatorsnosti, obezbijedi uslugu izbora i predizbora operatora pod jednakim uslovima i jednakog kvaliteta

svim operatorima koji pružaju maloprodajne usluge, kao što to čini za sopstvene potrebe i za potrebe operatora koji su dio njegovog privrednog društva ili sa njim povezanog društva i objavljivanje ugovora na internet stranici operatora, uz obezbjeđenje zaštite povjerljivih podataka. Poštovanjem odredbi Ugovora o nivou usluge (*eng. Service Level Agreements, SLA*) i periodičnim objavljivanjem glavnih pokazatelja efikasnosti (*eng. Key Performance Indicators, KPI*) demonstrira se primjena načela nediskriminatornosti kod pružanja relevantnih usluga od strane operatora sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu.

Crnogorski Telekom je u obavezi da pripremi i dostavi Agenciji odvojene računovodstvene evidencije, shodno propisanoj Metodologiji vođenja odvojenih računovodstvenih evidencija i troškovnog računovodstva. Crnogorski Telekom je u obavezi da nastavi sa implementacijom projekta na način i u rokovima kako je određeno pomenutim dokumentom.

Crnogorski Telekom je, kao operator sa značajnom tržišnom snagom na predmetnom relevantnom tržištu dužan da obezbijedi troškovno formiranje cijena za operatorski pristup i interkonekciju u vezi sa izborom i predizborom operatora.

Obaveza iznajmljivanja pretplatničkih linija na veleprodajnom nivou (*eng. Wholesale line rental*)

Imajući u vidu aktuelne i potencijalne prepreke razvoju konkurencije na ovom relevantnom tržištu, Agencija ne vjeruje da je moguće u periodu do naredne analize očekivati razvoj efikasne konkurencije na ovom tržištu. Takođe, Agencija smatra da je obaveza predizbora operatora nedovoljna da bi konkurencija efikasno stupila na tržište.

Iz navedenih razloga, Agencija je, na osnovu člana 75 stav 3 tačka 2 Zakona o elektronskim komunikacijama, nametnula obavezu iznajmljivanja pretplatničkih linija na veleprodajnom nivou, čime se promoviše konkurencija usluga na relevantnom tržištu.

Crnogorski Telekom je u obavezi da omogući korišćenje pretplatničkih linija od strane drugih operatora elektronskih komunikacionih usluga u cilju pružanja javnih govornih usluga krajnjim korisnicima. Crnogorski Telekom je dužan da kod obezbjeđenja usluge iznajmljivanja pretplatničkih linija na veleprodajnom nivou uvažava sljedeće prateće obaveze: obavezu objavljivanja podataka, obavezu obezbjeđivanja nediskriminatornosti, obavezu odvojenog vođenja računovodstvenih evidencija i obavezu kontrole cijena i vođenja troškovnog računovodstva.

Crnogorski Telekom je u okviru obaveze objavljivanja podataka u obavezi da dostavi Agenciji Segment Referentne ponude koji se odnosi za iznajmljivanje pretplatničkih linija na veleprodajnoj osnovi najkasnije u roku od 30 dana od dana prijema Rješenja, u skladu sa članom 72 Zakona. Pored obaveze objavljivanja Segmenta Referentne interkonekcione ponude za uslugu iznajmljivanja pretplatničke linije, Crnogorski Telekom je u obavezi dostavljati Agenciji (i/ili objavljivati) kvartalno detaljne izvještaje sa odgovarajućim glavnim pokazateljima efikasnosti (*eng. Key Performance Indicators - KPI*) koji se odnose na pružanje relevantne usluge.

Crnogorski Telekom je dužan da, u okviru obaveze obezbjeđivanja nediskriminatornosti, obezbijedi uslugu iznajmljivanja pretplatničkih linija na veleprodajnoj osnovi pod jednakim

uslovima i jednakog kvaliteta svim operatorima koji pružaju maloprodajne usluge, kao što to čini za sopstvene potrebe i za potrebe operatora koji su dio njegovog privrednog društva ili sa njim povezanog društva i objavljivanje ugovora na internet stranici operatora, uz obezbjeđenje zaštite povjerljivih podataka. Poštovanjem odredbi Ugovora o nivou usluge (*eng. Service Level Agreements, SLA*) i periodičnim objavljivanjem glavnih pokazatelja efikasnosti (*eng. Key Performance Indicators, KPI*) demonstrira se primjena načela nediskriminatornosti kod pružanja relevantnih usluga od strane operatora sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu.

Agencija, shodno članu 74 Zakona, nameće Crnogorskom Telekomu kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na ovom relevantnom tržištu, odvojeno vođenje računovodstvenih evidencija radi odvojenog iskazivanja rezultata poslovnih aktivnosti koje se odnose na pružanje usluga pristupa i/ili interkonekcije sa ciljem kontrole sprovođenja mjera ili sprječavanja neosnovanog nakrsnog subvencioniranja. Crnogorski Telekom je primijenio usvojenu Metodologiju računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva i za veleprodajne usluge iznajmljivanja pretplatničkih linija i shodno zahtjevima regulatornog izvještavanja pripremio i objavio odvojene regulatorne finansijske izvještaje po segmentima/uslugama za 2012. 2013. i 2014. godinu.

Crnogorski Telekom je u obavezi da nastavi sa implementacijom projekta na način i u rokovima kako je određeno pomenutim dokumentom.

Crnogorski Telekom je, kao operator sa značajnom tržišnom snagom, dužan da obezbijedi troškovno formiranje cijena za operatorski pristup i interkonekciju u vezi sa uslugom iznajmljivanja pretplatničke linije. Crnogorski Telekom je primijenio usvojenu Metodologiju računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva za veleprodajnu uslugu iznajmljivanja pretplatničkih linija primijenio regulatorne zahtjeve, kako u pogledu uslova i kvaliteta pružanja usluga, tako i u pogledu cijena gdje je u slučaju usluge veleprodajnog iznajmljivanja pretplatničkih linija primijenjena „Retail minus“ metodologija.

Agencija može pristupiti utvrđivanju cijena relevantnih usluga na osnovu Revidiranih regulatornih godišnjih finansijskih izvještaja u periodu do naredne analize relevantnog tržišta.

Regulatorne obaveze na maloprodajnom nivou

Obaveze nametnute na veleprodajnom nivou su neophodne u pravcu promovisanja konkurentnosti na maloprodajnom nivou, ali Agencija ocjenjuje da one nisu dovoljne i ne mogu ograničiti aktuelne i potencijalne aktivnosti zloupotrebe od strane operatora sa značajnom tržišnom snagom. Iz tog razloga, Agencija, shodno članu 78 Zakona, nameće obaveze na maloprodajnom nivou koje smatra proporcionalnim i adekvatnim preprekama konstatovanim u postupku analize na maloprodajnom tržištu javno dostupnih usluga lokalnih i međumjesnih poziva za fizička i pravna lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji, koje se odnose na prenošenje značajne tržišne snage na cjenovnim i necjenovnim osnovama.

Odvojeno vođenje računovodstvenih evidencija

Agencija, shodno članu 74 Zakona, nameće Crnogorskom Telekomu obavezu sprovođenja odvojenog vođenja računovodstvenih evidencija radi odvojenog iskazivanja rezultata poslovnih

aktivnosti koje se odnose na pružanje usluga pristupa i/ili interkonekcije sa ciljem kontrole sprovođenja mjera ili sprječavanja neosnovanog unakrsnog subvencioniranja.

Agencija ocjenjuje da je propisivanje ove regulatorne obaveze opravdano u cilju otklanjanja prepreka unakrsnog subvencioniranja na povezanim horizontalnim tržištima, zloupotreba statusa operatora sa značajnom tržišnom snagom prilikom određivanja prekomjernih cijena, diskriminacije na cijenovnim osnovama i sl.

Crnogorski Telekom je u obavezi da pripremi i dostavi Agenciji odvojene računovodstvene evidencije, shodno propisanoj Metodologiji vođenja odvojenih računovodstvenih evidencija i troškovnog računovodstva. Navedeno će omogućiti Agenciji provjeru poštovanja principa troškovne orijentisanosti i nediskriminatornosti u vezi sa cijenama usluga Crnogorskog Telekoma. Crnogorski Telekom je, propisanu obavezu odvajanja računovodstvenih evidencija koje se odnose na usluge ovog relevantnog tržišta od usluga ostalih maloprodajnih i veleprodajnih tržišta i obavezu nadzora cijena i troškovnog računovodstva, sproveo i u slučaju ovog relevantnog tržišta i shodno zahtjevima regulatornog izvještavanja pripremio i objavio odvojene regulatorne finansijske izvještaje po segmentima/uslugama za 2012. , 2013. i 2014. godinu.

Crnogorski Telekom je u obavezi da nastavi sa implementacijom projekta na način i u rokovima kako je određeno pomenutom Metodologijom.

Obaveza regulacije cijena maloprodajnih usluga

Agencija može, shodno članu 78 Zakona o elektronskim komunikacijama, naložiti preduzimanje mjera regulacije cijena maloprodajnih usluga, ako na osnovu tržišnih analiza utvrdi da relevantno tržište usluga namijenjenih krajnjim korisnicima nije dovoljno konkurentno. Ovim mjerama se zabranjuje: obračunavanje previsokih cijena, ometanje ulaska na tržište, ograničavanje konkurencije određivanjem preniskih cijena, davanje neopravdanih prednosti određenom krajnjem korisniku i neosnovano povezivanje određenih usluga.

Prilikom određivanja navedenih mjera Agencija može, shodno članu 78 stav 4, operatoru sa značajnom tržišnom snagom naložiti primjenu jedne od sljedećih metoda:

- 1) ograničavanja maloprodajnih cijena (Price cap);
- 2) regulacije pojedinačnih cijena usluga;
- 3) troškovne orijentacije cijena;
- 4) usklađivanja cijena sa cijenama na uporedivim tržištima.

Zabrana obračunavanja previsokih cijena i ograničavanja konkurencije određivanjem preniskih cijena

Metod ograničavanja maloprodajnih cijena i metoda troškovne orijentisanosti su jedine metode koje mogu ograničiti ili onemogućiti praksu obračunavanja previsokih ili preniskih cijena od strane operatora sa značajnom tržišnom snagom. Agencija, shodno Pravilniku o regulaciji cijena maloprodajnih elektronskih komunikacionih usluga koje se pružaju putem javnih fiksnih telefonskih mreža ("Službeni list Crne Gore", 32/2014) koji je Agencija usvojila dana 22.07.2014. godine, može propisati jednu od sledećih metoda određivanja cijena usluga (kontrolu

maloprodajnih cijena) i to: metodu ograničavanja maloprodajnih cijena i metodu troškovne orijentacije cijena.

Agencija je Pravilnikom o regulaciji cijena maloprodajnih elektronskih komunikacionih usluga koje se pružaju putem javnih fiksnih telefonskih mreža, propisala uslove i način kontrole cijena, sprječavanje primjene cijena kojima se ograničava konkurencija i uređuje regulacija maloprodajnih cijena usluga koje se pružaju putem javnih fiksnih telefonskih mreža.

U skladu sa članom 9 stav 1 Pravilnika o regulaciji cijena maloprodajnih elektronskih komunikacionih usluga koje se pružaju putem javnih fiksnih telefonskih mreža, operator kojem je naređeno preduzimanje troškovne orijentacije mora dokazati da su cijene izračunate na osnovu troškova uz prihvatljivu stopu prinosa na investiciona ulaganja. Prilikom provjeravanja ispunjavanja obaveze Agencija može primijeniti metode troškovnog računovodstva koje su nezavisne od onih koje primjenjuje operator. Agencija može od operatora rješenjem takođe zahtijevati da obrazloži i po potrebi koriguje cijene, pri čemu teret eventualnog dokazivanja snosi operator.

Nakon primjene propisanog sistema troškovnog računovodstva i odvojenog računovodstva operator sa značajnom tržišnom snagom je dužan, shodno članu 9 stav 3 Pravilnika o regulaciji cijena maloprodajnih elektronskih komunikacionih usluga koje se pružaju putem javnih fiksnih telefonskih mreža, pružiti uvid u regulatorne finansijske informacije, kako bi Agencija ispunila svoje regulatorne zadatke u ovoj oblasti, uključujući i nadzor cijena.

S obzirom da je Analizom potvrđen status Crnogorskog Telekomu kao operatora sa značajnom tržišnom snagom, Agencija nalaže Crnogorskom Telekomu da nastavi sa implementacijom Projekta računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva, na način i u rokovima, kako je predviđeno Metodologijom.

Agencija može pristupiti utvrđivanju cijena relevantnih usluga na osnovu Revidiranih regulatornih godišnjih finansijskih izvještaja u periodu do naredne analize relevantnog tržišta.

Obaveza objavljivanja podataka

Svi operatori javnih elektronskih komunikacionih mreža su obavezni da, shodno članu 71 stav 1 Zakona, učine dostupnim javnosti važeće cijene, tarife i opšte uslove pružanja svojih usluga. Pored ove generalne obaveze, Crnogorski Telekom je dužan da objavi Cjenovnik usluga na kome će jasno i nedvosmisleno biti prezentirane cijene svih maloprodajnih usluga, odnosno cijene svih kombinovanih paketa, popusti i objektivni kriterijumi za odobravanje popusta kod određenih usluga, odnosno kombinovanih paketa, promotivne aktivnosti kao i ostale relevantne informacije koje se tiču uslova korišćenja usluga.

Takođe, Agencija operatoru sa značajnom tržišnom snagom na maloprodajnom tržištu javno dostupnih usluga međunarodnih poziva za fizička i pravna lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji, nameće obavezu dostavljanja Agenciji izmjena Cjenovnika i obavještenja o izmjenama cijena prije njihovog stupanja na snagu. Operator sa značajnom tržišnom snagom će biti u obavezi, shodno Pravilniku o regulaciji maloprodajnih cijena, obavijestiti Agenciju u roku, ne kraćem od 30 dana o

izmjena cijena sa detaljnim obrazloženjem. Na taj način, Agencija ima mogućnost da provjeri poštovanje principa transparentnosti, nediskriminatornosti i troškovne orijentisanosti cijena, kao i da identifikuje potencijalne anti-konkurentske aktivnosti. Agencija neće davati formalnu saglasnost na izmjene cijena Crnogorskog Telekom, ali će intervenirati u slučaju kršenja pomenutih principa prije stupanja na snagu istih.

Prethodno navedeno uključuje i dostavu obavještenja o promotivnim ponudama, kao i detaljnim uslovima promotivnih ponuda, u roku od najmanje 7 (sedam) dana, koje se odnose na javno dostupnu telefonsku uslugu lokalnih i međumjesnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji.

Agencija smatra da je ovim obavezama omogućena efikasna tržišna konkurencija između operatora koji pružaju usluge na maloprodajnom tržištu lokalnih i međumjesnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji.

Zabrana davanja neopravdanih prednosti određenom krajnjem korisniku

U postupku analize ovog tržišta konstatovane su prepreke razvoju konkurencije koje se odnose na prenošenje značajne tržišne snage na cjenovnoj osnovi i praksu diskriminacije cijenama. Nametanjem ove obaveze nije intencija Agencije da generalno zabrani mogućnost odobravanja popusta, odnosno različitih cijena različitim kategorijama korisnika. Naprotiv, Agencija je mišljenja da Crnogorski Telekom kao operator sa značajnom tržišnom snagom na ovom relevantnom tržištu može ponuditi i objaviti u svom Cjenovniku odobrene popuste određenim kategorijama korisnika, koji su bazirani na objektivnim kriterijumima kao što su: obim saobraćaja, broj linija, rok zaključenog korisničkog ugovora (maksimum 24 mjeseca) i sl. Međutim, cjenovna diskriminacija postaje antikonkurentska aktivnost, odnosno prepreka razvoju konkurencije, ako utvrđivanje različitih cijena usluge za različite kategorije korisnika nije zasnovano na objektivnim kriterijumima. U odsustvu regulacije, Crnogorski Telekom bi mogao diskriminisati krajnje korisnike na račun određenih kategorija korisnika (npr. veliki poslovni korisnici).

Agencija određuje Crnogorskom Telekomu obavezu zabrane cjenovne diskriminacije koja podrazumijeva zabranu davanja neopravdanih prednosti određenim kategorijama krajnjih korisnika.

Pravilnikom o regulaciji cijena maloprodajnih elektronskih komunikacionih usluga koje se pružaju putem javnih fiksnih telefonskih mreža u članu 11, 12 i 13 sadrži mjere kojim se sprečava davanje neopravdanih prednosti određenim kategorijama krajnjih korisnika, u okviru kojih Agencija propisuje obaveze operatoru sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu da se prilikom utvrđivanja maloprodajnih cijena rukovodi principima nediskriminatornosti i transparentnosti.

U skladu sa članom 12 Pravilnika o regulaciji cijena maloprodajnih elektronskih komunikacionih usluga koje se pružaju putem javnih fiksnih telefonskih mreža, maloprodajna cijena usluge operatora sa značajnom tržišnom snagom koja se nudi pod ekvivalentnim uslovima treba da bude ista za sve korisnike. Izuzetno, popusti su objektivno opravdani i mogu se odobriti posebnim kategorijama korisnika (npr. invalidima, korisnicima socijalne pomoći). Operatori će objaviti u

svom Cjenovniku odobrene popuste određenim kategorijama korisnika, koji su bazirani na objektivnim kriterijumima, kao što su: obim saobraćaja, broj linija, rok zaključenog korisničkog ugovora (maksimum 24 mjeseca) i sl.

Zabrana neosnovanog povezivanja određenih usluga

Kod ocjene prepreka razvoju konkurencije, Agencija je razmatrala da li vezana/kombinovana ponuda usluga (eng. tying and bundling) predstavlja potencijalnu prepreku razvoju konkurencije s aspekta prenošenja značajne tržišne snage sa jednog tržišta na blisko povezana horizontalna tržišta. Naime, integrisanje usluga u okviru jednog paketa, onemogućava transparentnost cijena pojedinih usluga. S druge strane, praksa kombinovanih paketa usluga može rezultirati racionalizacijom troškova poslovanja operatora, i samim tim i povoljnostima za krajnje korisnike. Međutim, ova praksa ima anti-konkurentski karakter u slučaju kombinovanja usluge sa konkurentskog i usluge sa nekonkurentskog tržišta u okviru tarifnog paketa. Strategijom ponude vezanih/kombinovanih paketa (eng. tying and bundling) operator sa značajnom tržišnom snagom učvršćuje svoju poziciju i uvećava barijere uvođenju konkurencije na relevantno tržište.

Glavni cilj nametanja ove obaveze je u spriječavanju ili ograničavanju prepreka razvoju konkurencije na relevantnom tržištu, koje se odnose na neosnovano vezivanje određenih usluga, s obzirom da ova praksa može imati negativan efekat na operatore i krajnje korisnike.

U skladu sa članom 15 Pravilnika o regulaciji cijena maloprodajnih elektronskih komunikacionih usluga koje se pružaju putem javnih fiksnih telefonskih mreža koji se odnosi na zabranu primjene ponuda kojima se vrši neosnovano vezivanje usluga, Agencija će provjeravati praksu kombinovanja i vezivanja usluga. Takva provjera može da uključi i sprovođenje testa profitabilnosti za kombinovane ponude na način da se utvrdi da li maloprodajna cijena paketa usluga pokriva troškove odgovarajuće veleprodajne usluge uvećane za sve relevantne troškove uslovljene pružanjem tog paketa usluga.

U cilju sprovođenja ovakve provjere, operator sa značajnom tržišnom snagom će obavijestiti Agenciju o troškovnoj strukturi veleprodajne cijene usluga ili mrežne opreme koja se koristi za pružanje maloprodajnih usluga, i drugim relevantnim informacijama, nakon čega će Agencija ispitati poštovanje principa transparentnosti, nediskriminatornosti i troškovne orijentisanosti cijena, kao i identifikovati potencijalne anti-konkurentske aktivnosti. Crnogorski Telekom je u obavezi da transparentno prezentira razlike u cijenama, uključujući i razlike u popustima između pojedinačnih i kombinovanih usluga, koje treba da budu bazirane na principima objektivnosti i troškovne orijentisanosti.

Navedene regulatorne obaveze su adekvatne i proporcionalne identifikovanim aktuelnim i potencijalnim preprekama razvoju konkurencije na relevantnom tržištu.

Shodno članu 32 stav 5 Zakona o elektronskim komunikacijama, odluke Agencije su konačne, a shodno članu 264 stav 3 tačka 2 Zakona o opštem upravnom postupku prvostepeno rješenje je izvršno dostavljanjem stranci, ako žalba nije dopuštena.

PRAVNA POUKA

Ovo odobrenje je konačno u upravnom postupku i protiv istog se u roku od 30 (trideset) dana od dana njegovog prijema može pokrenuti upravni spor kod Upravnog suda Crne Gore.

PREDSJEDNIK SAVJETA

Dr. Šaleta Đurović

Šaleta Đurović